

- Genforskningen dominerer

Nina Strand

journalist i Tidsskrift for Norsk psykologforening

I jakten på årsakene til psykiske lidelser bør vi lete mer i livet til folk enn i genene deres. Men det er vanskelig å få midler til slik forskning, ifølge Roar Fosse.

- **I din vitenskapelige oversiktsartikkel på side 454 gjennomgår du genforskningen på schizofreni.**

Hva er ditt viktigste funn?

- Artikkelen er en gjennomgang av hva denne genforskningen har funnet per i dag. Siden sist jeg skrev om dette i Psykologtidsskriftet, i 2009, har en rekke forskningsgrupper slått sammen sine data fordi man mener at det trengs kjempestudier for å få gode resultater. Den største studien frem til nå har 150 000 deltakere, noe som skulle gi gode muligheter for å avdekke de viktigste genetiske bidragene. Men ut fra denne forskningen kan genene bare forklare 3-4 prosent av årsakene til schizofreni. Det er ikke mye.

- **Er disse forskerne enige med deg i at prosenten er lav?**

- Ja, vi er enige om at prosenten er lav, og at funnene har liten praktisk betydning for forebygging og behandling. Uenigheten ligger i at genforskerne går ut fra at de vil finne mer.

- **Forskningen støtter ikke at schizofreni er genetisk basert, skriver du, og legger deg ut med store internasjonale forskningsmiljøer. Hva gjør deg så trygg på at du har rett?**

- Jeg er opptatt av å skille mellom faktiske funn og det som er hypoteser og antakelser om hva man vil kunne finne. Det er en hypotese, i beste fall basert på estimeringer, at schizofreni er genetisk basert, mens funnene i genforskningen sier noe annet.

- **Tilhører du selv et forskningsmiljø, eller er du en ensom rytter?**

- Jeg føler ikke noe utenforskap som forsker. Jeg tilhører et internasjonalt miljø, et uformelt nettverk. Noen navn er kjent i Norge også, som John Read, Richard Bentall, Andrew Moskowitz og Jay Joseph. Her føler jeg meg som moderat, og kan være kritisk også til dem når jeg synes de blir litt ekstreme. Mye av uenighetene dreier seg om paradigmer, der en tror sterkt på noe. Jeg prøver å være empirirettet, selv om sikkert jeg også kan sviakte her. Jeg har også et viktig nettverk på arbeidsplassen min ved Vestre Viken – både i FOU-avdelingen og i klinikken – og samarbeider med psykologer, psykiatere og sykepleiere. De aller fleste av dem deler mitt syn på at stressbelastninger og traumer betyr noe, mens det varierer hva de tror at gener betyr.

- **Hva er bakgrunnen for ditt engasjement i denne forskningen?**

- Jeg er opptatt av sammenhengen mellom våre opplevelser og underliggende hjerneaktivitet, og årsaker til endringer i dette. For eksempel, hvordan oppfører hjernen seg når vi drømmer, noe jeg i sin tid tok doktorgrad på. Et annet eksempel er psykosesyntomer: Hva skyldes de, og hvordan kan de forstås ut fra hjernens aktivitet? Da jeg jobbet ved Senter for selvmordsforebygging i Helse Sør-Øst og satt i styret for det som den gang het TOP-prosjektet (Tematisk Organisert Psykoseforskning) ved Oslo universitetssykehus, ble interessen for å forstå årsakene til psykiske lidelser styrket. Forskningen i TOP var veldig genfokuset, mens de hadde lite fokus på traumer. Jeg syntes evidensen tilsa at man burde snu litt på det. En riktig årsaksforståelse vil jo hjelpe oss med å forstå schizofreni, eller vedvarende psykoselidelser, som jeg synes er en bedre betegnelse. Når vi bedre forstår hva lidelsen er, vil det også være lettere å forstå hva mennesker med lidelsen sliter med, og hvordan vi best skal kunne behandle og hjelpe. Dessuten er riktig årsaksforståelse viktig for å kunne forebygge. Schizofreniforskningen står

fram som et flaggskip i forskningen på psykiske lidelser, kanskje fordi man ser at mye annet vil falle på plass hvis man forstår schizofreni.

– **Det er mest forskning og ikke klinisk erfaring ditt engasjement er tuftet på?**

– Det er som kjent mange veier til Rom. Under psykologistudiet jobbet jeg på en akuttavdeling på Vinderen og var miljøkontakt for mange med schizofreni. Jeg ble opptatt av pasientene; av hvordan de hadde det, og hva som skulle til for å hjelpe.

– **Hvor vil du selv lete?**

– Vi vet at genene påvirkes av miljøet vi møter. Erfaringer vi har i livet, kan endre genuttrykket. Kanskje vi skal se mer nøye på samspillet mellom menneske og miljø? Vi vet allerede masse om at stressbelastninger og forholdet vi har til andre mennesker, er avgjørende for oss. Men det er ikke lett å få midler til å forske videre på dette. Genforskningen som representerer det rådende paradigmet, tar det meste. Jeg vil anta at de som vurderer søknadene, også hører til innenfor dette paradigmet.

– **Samtidig er vel den kulturelle forståelsen blant folk at psykiske problemer skyldes påkjenninger i livet?**

– De fleste vet at har du det tøft i livet, vil det prege deg. Jeg har gått gjennom tildelingen av midler i Helse Sør-Øst, og ser at det aller meste innenfor psykisk helse har et genetisk eller biologisk fokus. Det er nesten umulig å få midler til stress- og traumeforskning. Hvis en ser på forskningen i Norge og internasjonalt, er det voldsom overvekt på genforskning.

– **Du mener at det ikke forskes på alternative spor?**

– Jeg er sikker på at hvis man sammenligner, vil man se en enorm skjevfordeling av forskningsmidler. Manglende resultater fra genforskningen tilsier at vi bør endre på dette. I tillegg vet vi også nå at gener reagerer på miljøet. Vi bør innse at det er grunnlag for å gå en annen vei. Nå kommer det undersøkelser som prøver å se på samspillet mellom et individs konstitusjon – eksempelvis gener og temperament – og personens livsopplevelser. En positiv dreining, synes jeg, også fordi den biogenetiske modellen gjerne fører til behandling med medisiner. Men nå ser evidensen for at stressbelastninger påvirker oss, ut til å være god. Det peker mot en annen type behandling, og ikke minst mot verdien av forebygging. Dette motiverer meg, og gjør at jeg føler en forpliktelse til å gå ut med disse perspektivene.

– **NRK-serien «Stemmene i hodet» utforsker livet med psykoseopplevelser. Hva synes du?**

– Fantastisk. For hvis det er slik at psykose handler om mennesker som deg og meg, og at det er *livet og betingelsene* som er vanskelig, da er den personlige opplevelsen helt sentral. Og da trenger vi rom og ressurser for å utvikle en bedre forståelse og behandling som hjelper. Vi må også lære av folk om hvordan de ble bedre. Ved min arbeidsplass er det opprettet seks sengeplasser med medisinfrie tilbud. Vi ønsker å evaluere disse tilbudene, men bortsett fra «bruker-spør-bruker»-undersøkelser er det hittil ikke midler til å gjøre slik evaluering. Vi håper de vil komme fort, for denne kunnskapen er viktig.

Hvorfor NÅ?

- Genforskningens bidrag til forståelsen av årsakene til schizofreni er foreløpig begrenset, og det er lite grunnlag for at videre genforskning vil endre på det, skriver Roar Fosse i en vitenskapelig artikkel, side 454 i denne utgaven.

- Roar Fosse, dr.philos., jobber som forsker i Vestre Viken, klinikk for psykisk helse og rus.